

სახელმძღვანელო პრინციპები საერთაშორისო დაცვის შესახებ N1

გენდერთან დაკავშირებული დევნა ლტოლვილთა სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლისა და მისი 1967 წლის ოქმის კონტექსტში

UNHCR-ი გამოსცემს ამ სახელმძღვანელო პრინციპებს მისი მანდატის შესაბამისად, რომელიც დადგენილია გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის წესდებით, და ასევე ლტოლვილთა სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციის 35-ე მუხლის და მისი 1967 წლის ოქმის II მუხლის შესაბამისად. ეს სახელმძღვანელო პრინციპები ავსებს UNHCR-ის *სახელმძღვანელოს ლტოლვილის სტატუსის დადგენის პროცედურისა და კრიტერიუმების შესახებ ლტოლვილის სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციისა და 1967 წლის ოქმის თანახმად* (განახლებული გამოცემა, ჟენევა, 1992 წლის იანვარი). ისინი ცვლის UNHCR-ის კონცეპტუალურ დოკუმენტს გენდერთან დაკავშირებული დევნის შესახებ (ჟენევა, 2000 წლის იანვარი) და შემუშავებულია საერთაშორისო დაცვის გლობალური კონსულტაციების პროცესის მეორე ნაკადის საფუძველზე, რომელმაც ეს საკითხი განიხილა ექსპერტთა შეკრებაზე სან რემოში, 2001 წლის სექტემბერში.

ეს სახელმძღვანელო პრინციპები მიზნად ისახავს სამართლებრივი განმარტებითი მითითებების უზრუნველყოფას მთავრობებისთვის, პრაქტიკოსი იურისტებისთვის, გადაწყვეტილების მიმღებთათვის და სასამართლო ორგანოებისთვის, ასევე, UNHCR-ის თანამშრომელთათვის, რომლებიც ადგილებზე ახდენენ ლტოლვილთა სტატუსის განსაზღვრას.

I. შესავალი

1. „გენდერთან დაკავშირებული დევნა“ არის ტერმინი, რომელსაც *per se* იურიდიული მნიშვნელობა არა აქვს. იგი მოიცავს ლტოლვილის სტატუსის მინიჭებასთან დაკავშირებულ განაცხადებს, რომელთა განხილვისას ყურადღება ექცევა განმცხადებლის სქესს. ეს სახელმძღვანელო პრინციპები კონკრეტულად ფოკუსირებულია ლტოლვილის დეფინიციაზე, რომელიც მოცემულია ლტოლვილის სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციის (შემდგომში, 1951 წლის კონვენცია) 1A(2) მუხლში, გენდერული პერსპექტივის გათვალისწინებით. მასში ასევე მითითებულია პროცედურული პრაქტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს დევნილის სტატუსის მინიჭების პროცესში განმცხადებელ ქალთა ინტერესების ჯეროვან გათვალისწინებას და გენდერთან დაკავშირებული სარჩელების აღიარებას.

2. დადგენილი პრინციპის თანახმად, ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების შესახებ განაცხადებზე სწორი გადაწყვეტილების მიღების მიზნით, საჭიროა გამოყენებული იქნეს ლტოლვილის ერთიანი დეფინიცია, შესაძლო გენდერული განზომილებების გათვალისწინებით. ასეთი მიდგომა მოწონებულ იქნა გენერალური ასამბლეის მიერ, ასევე UNHCR-ის პროგრამის აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ.¹

3. გენდერთან დაკავშირებული დევნის ბუნების გაგების მიზნით საჭიროა განისაზღვროს და ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს ორი ტერმინი - „გენდერი“ და „სქესი“. გენდერი მიუთითებს ქალისა და მამაკაცის ურთიერთობაზე, რომელიც დაფუძნებულია სოციალური ან კულტურული ასპექტით განპირობებულ იდენტობაზე, სტატუსზე, ფუნქციებსა და მოვალეობებზე, რომლებიც ამა თუ იმ სქესს მიეწერება, ხოლო სქესი არის ბიოლოგიური ცნება. გენდერი სტატიკური ან თანდაყოლილი მახასიათებელი არ არის - იგი სოციალური და კულტურული

¹ 1999 წლის ოქტომბრის დასკვნებში No. 87 (n), აღმასრულებელმა კომიტეტმა „კმაყოფილებით აღნიშნა“ სახელმწიფოთა განსაკუთრებული ძალისხმევა თავშესაფართან დაკავშირებულ პოლიტიკაში, ნორმატიულ აქტებში და პრაქტიკაში გენდერული ასპექტების გათვალისწინების მიმართებით; მოუწოდა სახელმწიფოებს, UNHCR-ს და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს ხელი შეუწყონ, რომ დაცვის კრიტერიუმებში ჩართული იქნეს ცნება იმის შესახებ, რომ დევნა შეიძლება იყოს გენდერთან დაკავშირებული ან ხდებოდეს სექსუალური ძალადობის მეშვეობით; ასევე მოუწოდა UNHCR-ს და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შეიმუშაონ, განავითარონ და განახორციელონ სახელმძღვანელო პრინციპები, ქცევის კოდექსები და ტრენინგის პროგრამები გენდერთან დაკავშირებულ ლტოლვილთა საკითხებზე, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს გენდერული ასპექტების ინტეგრირების მხარდაჭერა და ანგარიშვალდებულების განმტკიცება გენდერული პოლიტიკის განხორციელებისას“. იხ. აგრეთვე აღმასრულებელი კომიტეტის დასკვნები: No. 39, ლტოლვილი ქალები და საერთაშორისო დაცვა, 1985; No. 73, ლტოლვილთა დაცვა და სექსუალური ძალადობა, 1993; No. 77(g), ზოგადი დასკვნა საერთაშორისო დაცვის შესახებ, 1995; No. 79(ი), ზოგადი დასკვნა საერთაშორისო დაცვის შესახებ, 1996; და No. 81(t), ზოგადი დასკვნა საერთაშორისო დაცვის შესახებ, 1997.

ასპექტებით განპირობებულ მნიშვნელობას დროთა განმავლობაში იძენს. გენდერთან დაკავშირებული განაცხადების ავტორები შეიძლება იყვნენ ქალებიც და მამაკაცებიც, თუმცა, დევნის განსაკუთრებული ფორმების გამო, მათი ავტორები უფრო ხშირად ქალები არიან. ზოგჯერ განმცხადებლის სქესი არსებით ზემოქმედებას ახდენს განაცხადის შინაარსზე, რასაც გადაწყვეტილების მიმღებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს. თუმცა, არის შემთხვევები, როდესაც თავმესაფრის მაძიებელ ქალთა განაცხადები არაფრით არის დაკავშირებული განმცხადებლის სქესთან. გენდერთან დაკავშირებული განაცხადები ჩველებრივ მოიცავს სქესობრივი ძალადობის, ოჯახში ძალადობის, ოჯახის ძალადობრივი დაგეგმვის, ქალთა სასქესო ორგანოების დაზიანების აქტებს, დასჯას სოციალური ტრადიციული ჩვეულებების დარღვევისთვის და ჰომოსექსუალთა მიმართ დისკრიმინაციას, თუმცა ეს ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის.

4. 1951 წლის კონვენციის განმარტება გენდერული ასპექტების გათვალისწინებით არ ნიშნავს იმას, რომ ყველა ქალს ავტომატურად აქვს ლტოლვილის სტატუსის მიღების უფლება. განმცხადებელმა, რომელიც ლტოლვილის სტატუსის მინიჭებას ითხოვს, უნდა დაამტკიცოს, რომ მას აქვს დევნის საფუძვლიანი შიში მისი რასის, რელიგიის, ეროვნების, გარკვეული სოციალური ჯგუფისადმი კუთვნილების ან პოლიტიკური შეხედულებების საფუძველზე.

II. არსებითი ანალიზი

A. საბაზისო ინფორმაცია

5. ისტორიულად, ლტოლვილის ცნების განმარტება, მამაკაცთა გამოცდილების ფარგლებში ხდებოდა, რის გამოც ქალთა და ჰომოსექსუალთა განაცხადებს არ აღიარებდნენ. თუმცა, ბოლო ათწლეულში, ლტოლვილთა კონტექსტში სქესისა და გენდერის ანალიზი და აღქმა მნიშვნელოვნად განვითარდა პრეცედენტულ სამართალში, ზოგადად სახელმწიფოთა პრაქტიკასა და სამეცნიერო ნაშრომებში. ეს პროცესი მიმდინარეობდა საერთაშორისო სამართლისა და ადამიანის უფლებათა სტანდარტების განვითარების პარალელურად,² ასევე საერთაშორისო სამართლის მომიჯნავე სფეროების, მათ შორის, ყოფილი იუგოსლავიისა და რუანდის

² ზოგიერთი სასარგებლო დოკუმენტია: ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია - 1948 წ.; 1966 წლის პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ; 1966 წლის პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ; 1953 წლის კონვენცია ქალთა პოლიტიკური უფლებების შესახებ; წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახავი მოპყრობის აკრძალვის შესახებ კონვენცია - 1984 წელი; 1989 წლის კონვენცია ბავშვთა უფლებების შესახებ; და განსაკუთრებით, 1979 წლის კონვენცია ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ და 1993 წლის დეკლარაცია ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ. შესაბამის რეგიონულ დოკუმენტებს მიეკუთვნება 1950 წლის ევროპული კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ; 1969 წლის ამერიკული კონვენცია ადამიანის უფლებათა შესახებ და 1981 წლის აფრიკული ქარტია ადამიანისა და ხალხთა უფლებების შესახებ.

საერთაშორისო სისხლის სამართლის ტრიბუნალების იურისპრუდენციისა და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის სტატუტის მეშვეობით. ამ თვალსაზრისით, მაგალითად, უნდა აღინიშნოს, რომ მავნე პრაქტიკა, რომელიც ზიანს აყენებს საერთაშორისო სამართალს და ადამიანის უფლებათა სტანდარტებს, არ შეიძლება გამართლებული იქნეს ისტორიული, ტრადიციული, რელიგიური ან კულტურული ფაქტორებით.

6. მიუხედავად იმისა, რომ ლტოლვილის დეფინიციამ გენდერის ნიშნით დევნა ნახსენები არ არის, ფართოდაა აღიარებული, რომ მას შეუძლია ზემოქმედება მოახდინოს ან განაპირობოს ამ ტიპის დევნა ან ზიანის მიყენება და ასეთი მოპყრობის მიზეზები. ამრიგად, ლტოლვილის დეფინიციის სწორი განმარტება მოიცავს გენდერთან დაკავშირებულ განაცხადებს. მაშასადამე, აუცილებელი არ არის 1951 წლის კონვენციაში დევნის დამატებითი საფუძვლის ჩართვა.³

7. ლტოლვილის სტატუსის დადგენის პროცედურებში ლტოლვილის დეფინიციის კრიტერიუმების გამოყენების მცდელობისას მნიშვნელოვანია ერთიანი მიდგომა და საქმესთან დაკავშირებული ყველა შესაბამისი გარემოების შეფასება. განსაკუთრებით საგულისხმოა სრული ინფორმაციის ფლობა თავშესაფრის მაძიებლის პიროვნების, მისი წარსულის და პირადი გამოცდილების შესახებ, ასევე, ანალიტიკური მონაცემები და განახლებული ინფორმაცია მისი წარმოშობის ქვეყნის კონკრეტული ისტორიული, გეოგრაფიული და კულტურული გარემოებების შესახებ. ქალთა და მამაკაცთა შესახებ განზოგადების გაკეთება სასარგებლო არ არის, რადგან, ამ დროს, შესაძლებელია ყურადღების სფეროს გარეთ დარჩეს უმნიშვნელოვანესი განსხვავებები, რომლებიც შესაძლოა აქტუალური იყოს კონკრეტული საქმისთვის.

8. ქვემოთ განხილულია დეფინიციის ის ელემენტები, რომლებიც გენდერულად მგრძნობიარე განმარტებას მოითხოვს. რა თქმა უნდა, ნებისმიერი განაცხადის მთლიანობაში განხილვისთვის, სხვა კრიტერიუმებიცაა საჭირო (მაგ., წარმოშობის ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ყოფნა). ამ დოკუმენტში, ტერმინი „ქალი“, ყველა შემთხვევაში ასევე მოიცავს გოგონას.

B. დევნის საფუძვლიანი შიში

9. დევნის საფუძვლიანი შიშის განსაზღვრა ინდივიდუალური საქმის კონკრეტულ გარემოებებზეა დამოკიდებული. მართალია, ერთი და იმავე ტიპის ზიანი შეიძლება მიაღვეს როგორც მდებდრობითი, ისე მამრობითი სქესის განმცხადებლებს, მაგრამ,

³ იხ. შემაჯამებელი დასკვნები - გენდერთან დაკავშირებული დევნა, გლობალური კონსულტაციები საერთაშორისო დაცვის შესახებ, სან რემოს ექსპერტთა მრგვალი მაგიდა, 2001 წლის 6-8 სექტემბერი, no.1 and no.3 (“შემაჯამებელი დასკვნები - გენდერთან დაკავშირებული დევნა”).

ამავდროულად, ისინი შეიძლება დაექვემდებარონ ისეთ დევნას, რომელიც მათ სქესთანაა დაკავშირებული. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალში და საერთაშორისო სისხლის სამართალში მკაფიოდაა განსაზღვრული ზოგიერთი ქმედება, რომელიც უფლებების დარღვევადაა მიჩნეული, მაგალითად, სექსუალური ძალადობა, და მხარს უჭერენ მათ დაკვალიფიცირებას სერიოზულ სამართალდარღვევად, რომელიც დევნის ტოლფასია.⁴ ამ თვალსაზრისით საერთაშორისო სამართალს შეუძლია დახმარება გაუწიოს გადაწყვეტილების მიმღებთ დევნასთან დაკავშირებული ქმედებების ბუნების განსაზღვრაში - მაგალითად, ძალადობა მზითვის მიღების მიზნით, ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრება, ოჯახში ძალადობა და ტრეფიკინგი⁵ არის ქმედებები, რომლებიც მსხვერპლს ძლიერ ტკივილსა და ტანჯვას აყენებს - როგორც სულიერს, ისე ფიზიკურს - და რომლებიც დევნის ფორმად გამოიყენება, იმის მიუხედავად, სახელმწიფო ახორციელებს მას თუ კერძო პირი.

10. გენდერთან დაკავშირებული ზოგიერთი განაცხადის განხილვისას უნდა შეფასდეს, ხომ არ იწვევს დევნას თვით კანონმდებლობა. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია თუნდაც იმ მიზეზის გამო, რომ ამ სფეროში მოქმედი კანონები შეიძლება ეფუძნებოდეს ტრადიციულ და კულტურულ ნორმებსა და პრაქტიკას, რომლებიც ყოველთვის არ შეესაბამება ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებს. თუმცა, ისევე როგორც ყველა სხვა შემთხვევაში, განმცხადებელმა უნდა დაამტკიცოს, რომ მას აქვს დევნის საფუძვლიანი შიში, რომელიც კანონიდან მომდინარეობს. მაგალითად, ასეთი შიში უსაფუძვლოა, თუკი დევნის შემცველი კანონი კვლავ არსებობს, მაგრამ მისი აღსრულება აღარ ხდება.

11. სახელმწიფომ შეიძლება აკრძალოს დევნის შემცველი პრაქტიკა (მაგ., ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრება), მაგრამ კვლავ ეგუებოდეს მას ან ვერ ახერხებდეს ამ პრაქტიკის ეფექტიან აღკვეთას. ასეთ შემთხვევებში ეს პრაქტიკა მაინც იქნება დევნის ტოლფასი. მაშასადამე, მიღება კანონისა, რომელიც კრძალავს ან გამოხსნის დევნის შემცველ პრაქტიკას, არ არის საკმარისი იმის მტკიცებისთვის, რომ პირის მიერ ლტოლვილის სტატუსის მოთხოვნა უსაფუძვლოა.

12. იქ სადაც პოლიტიკასთან ან კანონთან შეუსაბამობის ან დარღვევისთვის გათვალისწინებულია მძიმე სასჯელი და სანქციები, რომლებსაც გენდერული განზომილება აქვთ, ისინი დევნის ტოლფასად უნდა იქნეს მიჩნეული.⁶ მაშინაც კი,

⁴ იხ. UNHCR-ის სახელმძღვანელო, პარაგრაფი 51.

⁵ იხ. ქვემოთ, პარაგრაფი 18.

⁶ პირები, რომლებიც გაურბიან დევნას ან დასჯას საერთო სამართლის დანაშაულისთვის ჩვეულებრივ ლტოლვილები არ არიან, თუმცა, განსხვავება შეიძლება იყოს ბუნდოვანი, განსაკუთრებით ისეთ გარემოებებში, როდესაც ლეგიტიმური კანონის დარღვევისთვის განსაკუთრებით მკაცრი სასჯელია გათვალისწინებული. იხ. UNHCR-ის სახელმძღვანელო 56-ე და 57-ე პარაგრაფები.

როდესაც საქმე საყოველთაო კანონს ეხება, დასჯის ან მოპყრობის ფორმები არ შეიძლება იყოს იმდენად სასტიკი, რომ ისინი კანონის მიზნის არაპროპორციული გახდეს. ამიტომ, ქალების დასჯა კანონით დადგენილი საზოგადოებრივი მორალის დარღვევისთვის, შეიძლება იყოს დევნის ტოლფასი.

13. მაშინაც კი, როდესაც კანონის ან პოლიტიკის ამოცანები გამართლებულია, მათი განხორციელების მეთოდები, რომლებიც მოცემული ინდივიდუალური პირებისთვის მძიმე შედეგებს იწვევს, შეიძლება დევნის ტოლფასი იყოს. მაგალითად, ფართოდაა აღიარებული, რომ ოჯახის დაგეგმვა დემოგრაფიული პრობლემის გადაწყვეტის სათანადო მეთოდია. თუმცა, ასეთი პოლიტიკის გატარება იძულებითი აბორტებისა და სტერილიზაციის გამოყენებით ადამიანის ძირითადი უფლებების დარღვევა იქნება. ასეთი პრაქტიკა, ლეგიტიმური კანონის განხორციელების კონტექსტშიც კი, ბოროტმოქმედებისა და დევნის სერიოზულ ფორმად მიიჩნევა.

დევნის ტოლფასი დისკრიმინაცია

14. ზოგადად მიჩნეულია, რომ „უბრალო დისკრიმინაცია“, ჩვეულებრივ შემთხვევებში, შეიძლება არ იყოს დევნის ტოლფასი, მაგრამ, სისტემატური დისკრიმინაცია ან სისტემატური არაჯეროვანი მოპყრობა, კუმულაციურ საფუძვლებზე, დევნის ტოლფასია და საერთაშორისო დაცვის საფუძველს წარმოადგენს. კერძოდ, იგი დევნის ტოლფასია, თუკი დისკრიმინაცია მოცემულ პირზე მძიმე შედეგებს ახდენს, მაგალითად, პირს სერიოზულად უზღუდავს საარსებო საშუალებების მოპოვების უფლებას, აღმსარებლობის უფლებას, ან არსებულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებზე ხელმისაწვდომობას.⁷

15. გენდერთან დაკავშირებული განაცხადების განხილვისას მნიშვნელოვანია მოხდეს დისკრიმინაციის ფორმების ანალიზი სახელმწიფოს მიერ, რომელიც ვერ იცავს ადამიანებს სხვადასხვა სახის ზიანისაგან. თუკი სახელმწიფო, თავისი პოლიტიკისა და პრაქტიკის ფარგლებში, ადამიანებს არ უზრუნველყოფს გარკვეული უფლებებით ან სერიოზული ძალადობისგან დაცვით, მაშინ, ასეთი დაცვის დროს განხორციელებული დისკრიმინაციული ქმედება, რომელიც სერიოზულ ზიანს იწვევს, მაგრამ დაუსჯელი რჩება, შეიძლება დევნის ტოლფასი იყოს. ამ კონტექსტში შეიძლება მოხდეს, მაგალითად, ოჯახში ძალადობის ან განსხვავებული სექსუალური ორიენტაციის მქონე პირთა მიმართ ძალადობის კონკრეტული შემთხვევების ანალიზი.

⁷ იხ. UNHCR-ის სახელმძღვანელო 54-ე პარაგრაფი.

დევნა სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით

16. ლტოლვილთა განაცხადები, რომლებიც განსხვავებულ სექსუალურ ორიენტაციაზეა დაფუძნებული, გენდერის ელემენტებს შეიცავს. განმცხადებლის სექსუალობას ან მის სექსუალურ პრაქტიკას შეიძლება მნიშვნელობა ჰქონდეს ლტოლვილის განაცხადისთვის, როდესაც მის მიმართ ხორციელდება დევნის (დისკრიმინაციული ჩათვლით) ქმედება მისი სექსუალობის ან სექსუალური პრაქტიკის გამო. მრავალი ასეთი შემთხვევის დროს განმცხადებელი უარს ამბობს სოციალური ან კულტურული ასპექტებით განპირობებულ ქცევაზე, რომელიც მისი სქესისთვისაა დამახასიათებელი. განაცხადთა უმრავლესობა ეხება ჰომოსექსუალებს, ტრანსსექსუალებსა და ტრანსვესტიტებს, რომელთა მიმართ საზოგადოება განსაკუთრებით მტრულ დამოკიდებულებას გამოხატავს და რომელთა მიმართაც ხდება ძალადობა, არასათანადო მოპყრობა, ან მწვავე ან კუმულაციური დისკრიმინაცია.

17. გარკვეულ საზოგადოებებში, სადაც ჰომოსექსუალობა არალეგალურადაა გამოცხადებული, ჰომოსექსუალური ქმედებისთვის მკაცრი სისხლისსამართლებრივი სასჯელის დაწესება შეიძლება დევნის ტოლფასი იყოს, სწორედ ისევე, როგორც ეს გათვალისწინებულია ზოგიერთ საზოგადოებებში ქალების მიერ ჩადრის ტარებაზე უარის თქმის გამო. იქაც კი, სადაც ჰომოსექსუალური პრაქტიკა დანაშაულად არ არის მიჩნეული, განმცხადებელს მაინც შეუძლია უზრუნველყოს მისი განაცხადის დასაბუთება, თუკი სახელმწიფო თვალს ხუჭავს განმცხადებლის მიმართ განხორციელებულ დისკრიმინაციულ პრაქტიკაზე ან ქმედებებზე, ეგუება მათ, ან არ ძალუძს ეფექტურად დაიცვას განმცხადებელი ასეთი ზიანისაგან.

ტრეფიკინგი იძულებითი პროსტიტუციის ან სექსუალური ექსპლუატაციის მიზნით, როგორც დევნის ფორმა⁸

18. ზოგიერთ ქალს ან არასრულწლოვან პირს, რომელთა მიმართაც ტრეფიკინგი

⁸ ამ სახელმძღვანელო პრინციპების მიზნებისთვის „ტრეფიკინგი“ განისაზღვრება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ოქმის (ადამიანის ტრეფიკინგის თავიდან აცილების, აღკვეთისა და დასჯის შესახებ, განსაკუთრებით ქალებისა და ბავშვების) მე-3 მუხლის შესაბამისად. ეს ოქმი არის დამატება გაეროს კონვენციისა ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ, 2000 წ. მე-3 მუხლის 1-ლი პუნქტი აცხადებს, რომ ადამიანის ტრეფიკინგი ნიშნავს „პირთა გადაბირებას, გადაყვანას, გადაცემას, დამალვას ან მიღებას დაშინების საშუალებებით ან ძალის გამოყენებით ან იძულების სხვა ფორმების მეშვეობით, გატაცებით, თაღლითობით, მოტყუებით, უფლებამოსილების ან თანამდებობის მოწყვლადობის ბოროტად გამოყენებით, ან მოსყიდვით - გადასახადის ან სარგებლის სახით, რათა მიიღოს პირის თანხმობა, რომელიც სხვა პირს აკონტროლებს, ექსპლუატაციის მიზნებისთვის. ექსპლუატაცია, სულ მცირე, მოიცავს სხვა პირთა პროსტიტუციის ექსპლუატაციას ან სექსუალური ექსპლუატაციის სხვა სახეებს, იძულებით შრომას ან მომსახურებას, მონობას ან მონობის მსგავს პრაქტიკას, დაყმევებას ან ორგანოების ამოღებას“.

მოხდა, შეიძლება ჰქონდეთ დასაბუთებული განაცხადი 1951 წლის კონვენციის საფუძველზე ლტოლვილის სტატუსის მისაღებად. ქალების ან არასრულწლოვან პირთა პროსტიტუციაზე ან სქესობრივ ექსპლუატაციაზე იძულებით ან მოტყუებით დაყოლიება გენდერთან დაკავშირებული ძალადობის ან ბოროტმოქმედების ფორმად, რომელსაც შეუძლია სიკვდილიც კი გამოიწვიოს. იგი შეიძლება მიჩნეული იქნეს წამების და სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ფორმად. მას ასევე შეუძლია სერიოზულად შეზღუდოს ქალის გადაადგილების თავისუფლება მისი მოტაცების, დატუსაღების და/ან მისი პასპორტის ან პირადობის დამადასტურებელი სხვა დოკუმენტის ჩამორთმევის შემთხვევაში. გარდა ამისა, ტრეფიკინგის მსხვერპლ ქალებს ან არასრულწლოვან პირებს სერიოზული პრობლემები შეიძლება შეექმნათ გაქცევის და/ან დაბრუნების შემდეგ, მაგალითად, რეპრესიები ან შურისძიება დამნაშავეთა წრის ან ცალკეულ ადამიანით მოვაჭერეთა მხრიდან, ხელახალი ტრეფიკის რეალური საფრთხე, ოჯახის ან თემის მიერ სასტიკი დევნა ან სერიოზული დისკრიმინაცია. მაშასადამე, პროსტიტუციის ან სექსუალური ექსპლუატაციის მიზნით ადამიანთა ტრეფიკინგის ზოგიერთი შემთხვევა შეიძლება იქნეს ლტოლვილის სტატუსის მიღების საფუძველი, თუკი სახელმწიფოს არ შეეძლო ან სურვილი არ ჰქონდა უზრუნველყო ასეთი ზიანისაგან ან ზიანის მიყენების საფრთხისგან დაეცვა პირი.⁹

დევნის აგენტები

19. ლტოლვილის დეფინიციას აქვს ფარგლები, რომლებიც აღიარებს დევნას, რომელსაც ახორციელებს როგორც სახელმწიფო, ისე არასახელმწიფო აქტორი. მართალია, დევნა უმეტეს შემთხვევაში ქვეყნის ხელისუფლების მიერ ხორციელდება, მაგრამ დევნად შეიძლება მიჩნეული იქნეს სერიოზული დისკრიმინაციული ან მტრული მოქმედებებიც, რომლებსაც ახორციელებს ადგილობრივი მოსახლეობა ან ცალკეული პირები, თუკი ხელისუფლებამ იცის ამის შესახებ, მაგრამ ეგუება მას, ან ხელისუფლება უარს ამბობს ეფექტური დაცვის განხორციელების უზრუნველყოფაზე, ან ამის უნარი არა აქვს.¹⁰

C. მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი („შედეგად“)

20. დევნის საფუძვლიანი შიში შეიძლება დაკავშირებული იყოს კონვენციაში მითითებულ ერთ ან რამდენიმე საფუძველთან. ეს ნიშნავს, რომ საფრთხე არსებობს რასის, რელიგიის, ეროვნების, გარკვეული სოციალური ჯგუფის კუთვნილების ან

⁹ ტრაფიკინგი სხვა მიზნებისთვის ასევე შეიძლება იყოს დევნის ტოლფასი კონრეტულ შემთხვევებში, გარემოებებიდან გამომდინარე.

¹⁰ UNHCR-ის სახელმძღვანელო, 65-ე პარაგრაფი.

პოლიტიკური შეხედულებების „შედეგად“. კონვენციაში მითითებული საფუძველი რეალურად უნდა იყოს დევნის განმაპირობებელი ფაქტორი, თუმცა აუცილებელი არ არის იმის დამტკიცება, რომ ეს ერთადერთი ან მთავარი მიზეზია. ზოგ ქვეყანაში მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი („შედეგად“) მკაფიოდ უნდა დადგინდეს (მაგალითად, საერთო სამართლის სისტემის მქონე ზოგიერთ ქვეყანაში), ხოლო ზოგ სახელმწიფოში ანალიზის განხორციელებისას იგი განიხილება არა ცალკე საკითხად, არამედ ლტოლვილის დეფინიციის ერთიან ანალიზში. გენდერთან დაკავშირებული მრავალი განაცხადის განხილვისას გადაწყვეტილების მიმღებს სირთულეს უქმნის არა დევნის სათანადო საფუძვლის განსაზღვრა, არამედ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენა: ანუ ის, რომ დევნის საფუძვლიანი შიში სწორედ მოცემული მიზეზით იყო გამოწვეული. აუცილებელი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დასადგენად საკმარისია, რომ განმცხადებელს კონვენციაში მითითებულ საფუძველს მიაკუთვნებდეს სახელმწიფო ან არასახელმწიფო აქტორი.

21. იმ შემთხვევებში, სადაც არსებობს დევნის საფრთხე არასახელმწიფო აქტორის მხრიდან (მაგ., ქმრის, პარტნიორის ან სხვა არასახელმწიფო აქტორის) კონვენციაში მითითებული ერთ-ერთი საფუძველით, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი დადგენილია იმის მიუხედავად, სახელმწიფოს მხრიდან დაცვის არარსებობა დაკავშირებული არის თუ არა კონვენციასთან. ამის საპირისპიროდ, როდესაც არასახელმწიფო აქტორის მხრიდან მომდინარე დევნის საფრთხე არ არის დაკავშირებული კონვენციაში მითითებულ რომელიმე საფუძველთან, მაგრამ სახელმწიფოს მიერ დაცვის უზრუნველყოფის უუნარობა ან სურვილის არქონა კონვენციურ საფუძველთანაა დაკავშირებული, მაშინ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი დადგენილია.¹¹

D. კონვენციის საფუძველები

22. როდესაც ხდება განსაზღვრა იმისა, პასუხობს თუ არა ლტოლვილის დეფინიციის კრიტერიუმებს კონკრეტული განმცხადებელი, მნიშვნელოვანია კონვენციაში მითითებული დევნის თითოეული საფუძველის განმარტება გენდერული მგრძობელობის გათვალისწინებით. ხშირ შემთხვევაში განმცხადებლებს შეიძლება ემუქრობდეს დევნა კონვენციაში მითითებული საფუძველით, რომელსაც მათ მიაკუთვნებენ. მაგალითად, მრავალ საზოგადოებაში ქალებს ხშირად მიაკუთვნებენ მათი ნათესავების, მეგობრების ან თემის პოლიტიკურ შეხედულებებს, რასაც, ეროვნებას, რელიგიას ან სოციალურ სტატუსს.

23. ასევე მნიშვნელოვანია გათვალისწინებული იქნეს ის ფაქტი, რომ გენდერთან დაკავშირებული მრავალი განაცხადის შემთხვევაში შეიძლება არსებობდეს დევნის შიში კონვენციაში მითითებული ერთზე მეტი საფუძველით. მაგალითად, ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების მოთხოვნა სოციალური ან რელიგიური

¹¹ იხ. შემავჯამებელი დასკვნები - გენერთან დაკავშირებული დევნა, no. 6.

ნორმების დარღვევის საფუძველზე შეიძლება გაანალიზებული იქნეს რელიგიის, პოლიტიკური შეხედულებების ან კონკრეტული სოციალური ჯგუფის წევრობის თვალსაზრისით. განმცხადებელი ვალდებული არ არის ზუსტად მიუთითოს მიზეზზე, თუ რატომ აქვს მას დევნის საფუძვლიანი შიში.

რასა

24. ლტოლვილის დეფინიციის მიზნებისთვის რასა განისაზღვრება როგორც ყველა ტიპის ეთნიკური ჯგუფი, რომლებსაც ჩვეულებრივ „რასებს“ უწოდებენ.¹² ქალთა და მამაკაცთა დევნა რასის ნიშნით სხვადასხვა ფორმით შეიძლება გამოიხატოს. მაგალითად, დევნის განმახორციელებელმა შეიძლება გადაწყვიტოს ეთნიკური თვითმყოფადობის და/ან ეთნიკური ჯგუფის კეთილდღეობის განადგურება მამაკაცთა მოკვლით, დასახიჩრებით ან დატუსაღებით, ხოლო ქალები შეიძლება მიჩნეულ იქნენ ეთნიკური ან რასობრივი თვითმყოფადობის გამრავლების წყაროდ და მათ მიმართ დევნა სხვადასხვა ფორმით განხორციელდეს, მაგალითად, სექსუალური ძალადობის და რეპროდუქტიულობაზე კონტროლის დაწესების გზით.

რელიგია

25. ზოგ სახელმწიფოში რელიგია გარკვეულ როლებსა და ქცევის კოდექსებს აწესებს ქალებისა და მამაკაცებისთვის. თუკი ქალი არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ როლს ან უარს ამბობს ქცევის კოდექსის შესრულებაზე, და ამის შედეგად ხდება მისი დასჯა, მას შეიძლება ჰქონდეს საფუძვლიანი შიში რელიგიის საფუძველზე დევნის. ასეთი კოდექსებისადმი დაუმორჩილებლობა შეიძლება მიჩნეული იქნეს მტკიცებულებად იმის შესახებ, რომ ქალს აქვს მიუღებელი რელიგიური შეხედულებები, მისი ჭეშმარიტი რელიგიური მრწამსის მიუხედავად. ქალს შეიძლება ემუქრობოდეს საფრთხე მისი კონკრეტული რელიგიური მრწამსის ან აღმსარებლობის გამო, კონკრეტული რელიგიური დოგმების დაცვაზე, რელიგიით გათვალისწინებული რიტუალების ჩატარებაზე ან რელიგიური სწავლების შესაბამის ქცევაზე უარის თქმის ჩათვლით.

26. გენდერთან დაკავშირებულ განაცხადებში ხდება რელიგიური და პოლიტიკური შეხედულებების საფუძვლების გარკვეული თანხვედრა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება მიწერილ პოლიტიკურ შეხედულებებს. როდესაც რელიგიური დოქტრინა ქალისაგან გარკვეული სახის ქცევას მოითხოვს, საწინააღმდეგო ქცევა შეიძლება მიჩნეული იქნეს მიუღებელი პოლიტიკური შეხედულების მტკიცებულებად. მაგალითად, ზოგიერთ საზოგადოებაში ქალს შეიძლება გარკვეული როლის შესრულება დაეკისროს სახელმწიფო ან ოფიციალური

¹²იხ. UNHCR-ის სახელმძღვანელო, პარაგრაფი 68.

რელიგიის მოთხოვნათა შესაბამისად. ხელისუფლებამ ან დევნის განმახორციელებელმა სხვა აქტორებმა ქალის მიერ ამ როლის შეუსრულებლობა შეიძლება აღიქვან გარკვეული რელიგიური პრაქტიკის შესრულებაზე ან კონკრეტულ რელიგიურ მრწამსზე უარის თქმად. იმავდროულად, მოცემული როლის შეუსრულებლობა შეიძლება აღქმული იქნეს მიუღებელ პოლიტიკურ შეხედულებად, რომელიც საფრთხეს უქმნის პოლიტიკური ხელისუფლების სტრუქტურას. ეს განსაკუთრებით მიესადაგება საზოგადოებებს, სადაც რელიგიური და სახელმწიფო ინსტიტუტები, კანონები და დოქტრინები ერთმანეთისაგან სუსტადაა გამიჯნული.

ეროვნება

27. ეროვნება (nationality) მხოლოდ „მოქალაქეობად“ არ უნდა იქნეს აღქმული. იგი იმავდროულად ნიშნავს ეთნიკური ან ლიგვისტური ჯგუფისადმი კუთვნილებას და შეძლება ზოგჯერ გადაფაროს ტერმინი „რასა“.¹³ ეროვნების ნიშნით (ისევე როგორც რასის ნიშნით) დევნას შეიძლება დაექვემდებაროს როგორ ქალი, ისე მამაკაცი, თუმცა ხშირ შემთხვევაში დევნა გენდერთან დაკავშირებული ფორმით ხორციელდება. უფრო ხშირად ეს არის სექსუალური ძალადობა ქალებისა და გოგონების მიმართ.

გარკვეული სოციალური ჯგუფის კუთვნილება¹⁴

28. გენდერთან დაკავშირებული განაცხადების ანალიზი ხშირად ამ საფუძვლის პარამეტრების ფარგლებში ხდება, რის გამოც მოცემული ტერმინის გაგებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. თუმცა, ზოგ შემთხვევაში, სოციალურ ჯგუფთან დაკავშირებულ საფუძველზე გაკეთებული აქცენტი ნიშნავს, რომ ყურადღება არ ექცევა სხვა საფუძვლებს, მაგალითად, რელიგიას ან პოლიტიკურ შეხედულებებს. აქედან გამომდინარე, ამ საფუძვლის ინტერპრეტირებისას არ უნდა მოხდეს კონვენციაში მითითებული დანარჩენი ოთხი საფუძვლის უგულვებელყოფა.

29. ამრიგად, *გარკვეული სოციალური ჯგუფი არის პირთა ჯგუფი, რომელსაც აქვს საერთო მახასიათებელი, რაც არ გამომდინარეობს მხოლოდ დევნის საფრთხისგან, ან რომელსაც ჯგუფად აღიქვამს საზოგადოება. მახასიათებელი ხშირად არის თანდაყოლილი, უცვლელი, ან სხვა მიზეზით აქვს ფუძემდებლური მნიშვნელობა პირის იდენტობისთვის, მისი სინდისისთვის ან მის მიერ ადამიანის უფლებათა განხორციელებისთვის.*

¹³ იხ. UNHCR-ის სახელმძღვანელო, პარაგრაფი 74

¹⁴ დამატებითი ინფორმაცია იხ. UNHCR-ის დოკუმენტი სახელმძღვანელო პრინციპები საერთაშორისო დაცვის შესახებ: „კონკრეტული სოციალური ჯგუფის წევრობა“ ლტოლვილთა სტატუსთან დაკავშირებული 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლისა და მისი 1967 წლის ოქმის კონტექსტში (HCR/GIP/02/02, 2002 წლის 7 მაისი).

30. აქედან გამომდინარეობს, რომ სქესი სავსებით შეიძლება იქნეს სოციალური ჯგუფის გამოყოფის ნიშანი, ხოლო ქალი სოციალური ქვესიმრავლის თვალსაჩინო მაგალითია, რომელიც განისაზღვრება თანდაყოფილი და უცვლელი მახასიათებლებით, და რომლებსაც ხშირად სხვაგვარად ეპყრობიან, ვიდრე მამაკაცებს.¹⁵ მათი მახასიათებლები მათ საზოგადოებაში გამოყოფს როგორც ჯგუფს, რის გამოც ზოგ ქვეყანაში მათ განსხვავებულად ეპყრობიან და მათ მიმართ სხვა სტანდარტები მოქმედებს.¹⁶ ანალოგიურად, ეს დეფინიცია მოიცავს ჰომოსექსუალებს, ტრანსსექსუალებსა და ტრანსვესტიტებს.

31. ზოგჯერ ჯგუფის სიდიდის გამო „ქალებს“ უარს ეუბნებოდნენ კონკრეტულ სოციალურ ჯგუფად აღიარებაზე. ეს არგუმენტი ფაქტობრივ და გონივრულ საფუძველს მოკლებულია, რადგან დევნის სხვა საფუძველების გათვალისწინება ხდება იმის მიუხედავად, თუ რამდენი ადამიანის დევნა ხდება მოცემული ნიშნით. ასევე არ უნდა მოითხოვებოდეს, რომ კონკრეტული სოციალური ჯგუფი იყოს შეკრული, ან მისი წევრები ნებაყოფლობით იყვნენ გაერთიანებული,¹⁷ ან დევნა ემუქრებოდეს ჯგუფის თითოეულ წევრს.¹⁸ საყოველთაოდაა აღიარებული, რომ უნდა მოხდეს ჯგუფის დევნისაგან დამოუკიდებლად განსაზღვრა, თუმცა, დისკრიმინაცია და დევნა შეიძლება აქტუალური ფაქტორები იყოს კონკრეტულ სიტუაციაში ჯგუფის თვალსაჩინოების განსაზღვრისთვის.¹⁹

პოლიტიკური შეხედულებები

32. ამ საფუძველზე მითითებისას განმცხადებელმა უნდა დაამტკიცოს, რომ მას აქვს დევნის საფუძველიანი შიში პოლიტიკური შეხედულებების გამო (ჩვეულებრივ, ისინი განსხვავდება მთავრობის ან საზოგადოების სხვა ფენების შეხედულებებისაგან) - რომელიც მას რეალურად აქვს, ან რომელსაც მას მიაკუთვნებენ. პოლიტიკური შეხედულებები აღქმული უნდა იქნეს ფართო მნიშვნელობით, როგორც ნებისმიერი

¹⁵ იხ. შემაჯამებელი დასკვნები - გენდერთან დაკავშირებული დევნა, no. 5.

¹⁶ იხ. აგრეთვე, აღმასრულებელი კომიტეტის დასკვნა No. 39, ლტოლვილი ქალები და საერთაშორისო დაცვა, 1985: „სახელმწიფოებს ... უფლება აქვთ მიიღონ განმარტება, რომ თავშესაფრის მამიებელი ქალები, რომლებსაც ემუქრებათ მკაცრი ან არაადამიანური მოპყრობა მათ მიერ სოციალური ეთიკური ნორმების დარღვევისთვის საზოგადოებაში, რომელშიც ცხოვრობენ, შეიძლება მიჩენულ იქნენ 'გარკვეულ სოციალურ ჯგუფად ლტოლვილთა შესახებ გაეროს 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლის მნიშვნელობით“.

¹⁷ იხ. შემაჯამებელი დასკვნები - კონკრეტული სოციალური ჯგუფის წევრობა, გლობალური კონსულტაციები საერთაშორისო დაცვის შესახებ, სანრემოს ექსპერტთა მრგვალი მაგიდა, 2001 წლის 6-8 სექტემბერი, no. 4 („შემაჯამებელი დასკვნები - გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრობა“).

¹⁸ იხ. შემაჯამებელი დასკვნები - კონკრეტული სოციალური ჯგუფის წევრობა, იქვე, no. 7.

¹⁹ იხ. შემაჯამებელი დასკვნები - გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრობა, იქვე, no. 6.

მოსაზრება ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც შეიძლება ეხებოდეს სახელმწიფო მექანიზმს, მთავრობას, საზოგადოებას ან პოლიტიკას. ეს შეხედულება შეიძლება ეხებოდეს გენდერულ როლებს. მოცემულ კატეგორიას შეიძლება მიეკუთვნებოდეს არაკონფორმისტული ქცევა, რომელიც დევნის განმახორციელებელს საშუალებას აძლევს განმცხადებელს მიაკუთვნოს კონკრეტული პოლიტიკური შეხედულებები. ამ თვალსაზრისით არ არსებობს არსით პოლიტიკური ან არსით არაპოლიტიკური საქმიანობა, მაგრამ მისი ბუნება საქმის გარემოებათა მიხედვით უნდა დადგინდეს. თუმცა, განაცხადში პოლიტიკური შეხედულებების საფუძველზე მითითება ნიშნავს, რომ განმცხადებელს აქვს პოლიტიკური შეხედულებები, რომლებიც მიუღებელია ხელისუფლებისთვის ან საზოგადოებისთვის და დაკავშირებულია მათი პოლიტიკის, ტრადიციების ან მეთოდების კრიტიკასთან (ან განმცხადებელს ამას მიაკუთვნებენ). განაცხადით ასევე ივარაუდება, რომ ამ შეხედულებების შესახებ ცნობილია ან შეიძლება ცნობილი გამხდარიყო ხელისუფლებისთვის ან საზოგადოების შესაბამისი ფენებისთვის. აუცილებელი არ არის, რომ ეს შეხედულებები უკვე გამოხატული იყოს, ან რომ პირის მიმართ განხორციელებული იყოს რაიმე ფორმის დისკრიმინაცია ან დევნა. ასეთ შემთხვევებში საფუძვლიანი შიშის კრიტერიუმებია შედეგების შეფასება, რომლის წინაშეც აღმოჩნდებოდა გარკვეული შეხედულებების მქონე განმცხადებელი დაბრუნების შემთხვევაში.

33. პოლიტიკური ლტოლვილის იმიჯი, როგორც ადამიანისა, რომელიც გაურბის დევნას პოლიტიკურ საქმიანობაში უშუალო მონაწილეობის გამო, ყოველთვის არ მისადაგება ზოგიერთ საზოგადოებაში ქალთა რეალურ გამოცდილებას. ქალები მამაკაცებთან შედარებით ნაკლებად არიან ჩართულნი თვალსაჩინო პოლიტიკურ საქმიანობაში და უფრო ხშირად მონაწილეობენ „დაბალი დონის“ პოლიტიკურ აქტივობებში, რაც დომინანტი გენდერული როლების გამოხატულებაა. მაგალითად, ქალებს შეუძლიათ მოუარონ ავადმყოფ მეამბოხეებს, გადმოიბირონ მხარდამჭერები და მოამზადონ ან გაავრცელონ საინფორმაციო ბროშურები. გარდა ამისა, ქალებს ხშირად მიაკუთვნებენ მათი ოჯახების და მამაკაცი ნათესავების პოლიტიკურ შეხედულებებს და მათ დევნიან ამ მამაკაცთა საქმიანობის გამო. ამის გაანალიზება შეიძლება მიწერილი პოლიტიკური შეხედულებების თვალსაზრისით, თუმცა ასევე შეიძლება გაირკვეს, ხომ არ ხდება ქალის დევნა კონკრეტული სოციალური ჯგუფის წევრობის გამო, კერძოდ, მისი „ოჯახის“. ეს ფაქტორები გათვალისწინებული უნდა იქნეს გენდერთან დაკავშირებული განაცხადების განხილვისას.

34. გენდერთან დაკავშირებული განაცხადებისთვის ანალოგიურად მნიშვნელოვანია აღიარება იმისა, რომ ქალს შესაძლოა არ სურდეს კონკრეტულ საქმიანობაში მონაწილეობა, მაგალითად, მთავრობის ჯარისკაცებისთვის საკვების უზრუნველყოფა, რაც დევნის განმახორციელებელმა შეიძლება მტრულ პოლიტიკურ შეხედულებად მიიჩნიოს.

III. პროცედურული საკითხები²⁰

35. კეთილგანწყობილი გარემო უნდა შეუქმნან პირებს, რომლებიც ლტოლვილის სტატუსს ითხოვენ გენდერთან დაკავშირებული საფუძვლით, განსაკუთრებით კი წამებაგამოვლილებსა და ტრავმირებულებს, ისინი უნდა დარწმუნდნენ, რომ მათი განაცხადის კონფიდენციალურობა დაცული იქნება. ზოგიერთმა განმცხადებელმა, მის თავზე გადამხდარი მოვლენებით გამოწვეული სიმორცხვის ან მიღებული ფსიქიკური ტრავმის გამო, შეიძლება თავი შეიკავოს მის მიერ გადატანილი დევნის (ან დევნის, რომელიც ემუქრება) ჭეშმარიტ მასშტაბებზე საუბრისაგან. მათ შეიძლება კვლავ ჰქონდეთ შიში ძალაუფლების მქონე ადამიანებისა, ან ემინოდეთ გაუცხოების და/ან რეპრესალების მათი ოჯახის და/ან თემის მხრიდან.²¹

36. ამ ფონზე, გენდერთან დაკავშირებული განაცხადების სწორად განხილვის მიზნით - განსაკუთრებით, ქალების განაცხადების, ლტოლვილის სტატუსის განსაზღვრის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს შემდეგი ღონისძიებები:

i. თავშესაფრის მაძიებელ ქალებთან გასაუბრება ცალკე უნდა მოხდეს, ოჯახის წევრი მამაკაცების თანდასწრების გარეშე, რათა მათ თავიანთი საქმის გარემოებების წარდგენა შეძლონ. მათ უნდა აუხსნან, რომ მათ უფლება აქვთ თვითონ წარადგინონ დასაბუთებული განაცხადი.

ii. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ქალებს ჰქონდეთ ინფორმაცია სტატუსის განსაზღვრის პროცესის და მასზე ხელმისაწვდომობის შესახებ. ამასთანავე, ისინი უზრუნველყოფილი უნდა იქნენ იურიდიული კონსულტაციით, მათთვის გასაგებ

²⁰ ამ განყოფილებაზე მუშაობისას გამოყენებული იქნა მნიშვნელოვანი მასალები, რომლებიც წარმოადგინეს სხვადასხვა სახელმწიფოებმა და აქტორებმა, მათ შორის შემდეგი სახელმძღვანელო პრინციპები: Considerations for Asylum Officers Adjudicating Asylum Claims from Women (იმიგრაციისა და ნატურალიზაციის სამსახური, აშშ, 1995 წლის 26 მაისი); Refugee and Humanitarian Visa Applicants: Guidelines on Gender Issues for Decision Makers (იმიგრაციისა და ჰუმანიტარულ საქმეთა დეპარტამენტი, ავსტრალია, 1996 წლის ივლისი) Update (Immigration and Refugee Board, Canada, 13 November 1996); Position on Asylum Seeking and Refugee Women, (European Council on Refugees and Exiles, 1997 წლის დეკემბერი) (hereinafter “ECRE Position on Asylum Seeking and Refugee Women”); Gender Guidelines for the Determination of Asylum Claims in the UK (Refugee Women’s Legal Group, 1998 წლის ივლისი) (hereinafter “Refugee Women’s Group Gender Guidelines”); Gender Guidelines for Asylum Determination (National Consortium on Refugee Affairs, South Africa, 1999); Asylum Gender Guidelines (Immigration Appellate Authority, United Kingdom, 2000 წლის ნოემბერი); and Gender-Based Persecution: Guidelines for the investigation and evaluation of the needs of women for protection (Migration Board, Legal Practice Division, Sweden, 2001 წლის მარტი).

²¹ იხ. აგრეთვე სექსუალური ძალადობა ლტოლვილთა მიმართ: სახელმძღვანელო პრინციპები პრევენციისა და რეაგირების შესახებ (UNHCR, ჟენევა, 1995) და სექსუალური და გენდერულ საფუძველზე ჩადენილი ძალადობის პრევენცია და რეაგირება ლტოლვილთა სიტუაციებში (უწყებათაშორისი მოხსენება, კონფერენცია მიღებული გაკვეთილების შესახებ, 2001 წლის 27-29 მარტი, ჟენევა).

ენაზე და გასაგები ფორმით.

iii. განმცხადებელს უნდა აცნობონ, რომ მას შეუძლია აირჩიოს იმავე სქესის ინტერვიუერი და თარჯიმანი, რომელსაც თვითონ მიეკუთვნება,²² და ქალი განმცხადებლები ავტომატურად უნდა უზრუნველყონ ასეთი ინტერვიუერთა და თარჯიმნით. გარდა ამისა, ინტერვიუერებმა და თარჯიმნებმა უნდა იცოდნენ და გაითვალისწინონ ყველა დელიკატური კულტურული და რელიგიური ასპექტი ან პირადი ფაქტორი, მაგალითად, ასაკი და განათლების დონე.

iv. ინტერვიუერსა და განმცხადებელს შორის ნდობის ჩამოყალიბების მიზნით ხშირად გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს გულდია და მშვიდი გარემოს შექმნას. მას შეუძლია ხელი შეუწყოს განმცხადებლის მიერ დელიკატური და პირადი ხასიათის ინფორმაციის გამჟღავნებას. ინტერვიუს ჩასატარებელი ოთახი იმგვარად უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ხელს უწყობდეს საუბარს, უზრუნველყოფდეს კონფიდენციალურობას და ამცირებდეს ძალაუფლების დისბალანსის შეგრძნებას.

v. ინტერვიუერი უნდა გაეცნოს განმცხადებელს და წარუდგინოს თარჯიმანი, ნათლად უნდა აუხსნას თითოეული პირის როლი და ინტერვიუს ზუსტი მიზანი.²³ განმცხადებელი დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მისი განაცხადი კონფიდენციალურობის უმკაცრესი დაცვით იქნება განხილული და რომ მის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია ცნობილი არ გახდება მისი ოჯახის წევრებისთვის. ინტერვიუერმა აუცილებლად უნდა აუხსნას, რომ იგი არ არის ფსიქიკურად ტრავმირებულთა კონსულტანტი.

vi. ინტერვიუერი უნდა იყოს ნეიტრალური, ობიექტური, უნდა გამოხატავდეს თანაგრძნობას, უნდა მოერიდოს მიმიკისა და ჟესტების გამოყენებას, რომლებიც შეიძლება აღქმული იქნეს დაშინებად ან ისეთ მოქმედებად, რომელიც შეუსაბამოა კულტურული ასპექტების თვალსაზრისით. ინტერვიუერი უნდა ეცადოს განმცხადებელს მისცეს შესაძლებლობა თავისი სარჩელის წარდგენის, მინიმალური ჩარევით.

vii. თავშესაფრის მამიებლებთან ჩატარებული ყველა ინტერვიუს დროს გამოყენებული უნდა იქნეს როგორც „ღია ტიპის“, ისე კონკრეტული შეკითხვები, რამაც შესაძლოა ხელი შეუწყოს ლტოლვილის განაცხადში გენდერული საკითხების

²² იხ. აგრეთვე, აღმასრულებელი კომიტეტის დასკვნა No. 64, ლტოლვილი ქალები და საერთაშორისო დაცვა, 1990, (a) (iii): საჭიროების შემთხვევაში, ლტოლვილის სტატუსის განსაზღვრის პროცედურის განხორციელებისას უზრუნველყოფილი იქნეს გამოცდილი ქალი ინტერვიუერები და თავშესაფრის მამიებელ ქალთა ხელმისაწვდომობა ასეთ პროცედურებზე, მაშინაც კი, როდესაც ისინი ოჯახის წევრი მამაკაცების თანხლებით არიან.

²³ იქვე, პარაგრაფი 3.19.

აქტუალობის გამოვლენას. მაგალითად, ქალები, რომლებიც არაპირდაპირ მონაწილეობას იღებდნენ პოლიტიკურ საქმიანობაში ან რომლებსაც გარკვეულ პოლიტიკურ შეხედულებებს მიაწერენ, ხშირად, გასაუბრებისას, შესაბამის ინფორმაციას არ იძლევიან, რადგან გამოკითხვა მამაკაცზე ორიენტირებული ბუნებისაა. გარდა ამისა, განმცხადებლებმა შეიძლება 'წამებასთან' დაკავშირებული კითხვები ვერ შეუსაბამონ ზიანის იმ ტიპებს, რომლის შიშიც მათ აქვთ (მაგ., გაუპატიურებას, სექსუალურ ძალადობას, ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრებას, 'პატივის გამო მოკვდინებას', იძულებით ქორწინებას, და ა.შ.).

viii. ნდობის დამყარებისა და ყველა საჭირო ინფორმაციის მისაღებად შეიძლება საჭირო იქნეს მეორე და შემდგომი ინტერვიუების ჩატარება, განსაკუთრებით სექსუალური ძალადობის მსხვერპლთათვის და სხვა სახის ტრავმის მქონე პირთათვის. ამ თვალსაზრისით ინტერვიუებმა ფაქიზი რეაგირება უნდა მოახდინონ განმცხადებელთა ტრავმებსა და ემოციებზე და უნდა შეწყვიტონ ინტერვიუ, როდესაც განმცხადებელს ემოციური სტრესი დაეწყება.

ix. როდესაც არსებობს ვარაუდი, რომ კონკრეტული საქმე გენდერულ პრობლემასთანაა დაკავშირებული, საჭიროა სათანადო მომზადება, რომელიც განმცხადებელთან ნდობის ატმოსფეროს შექმნას შეუწყობს ხელს, აგრეთვე, ინტერვიუერს საშუალებას მისცემს დასვას სათანადო შეკითხვები და მოაგვაროს პრობლემები, რომლებიც შეიძლება ინტერვიუს განმავლობაში წარმოიშვას.

x. საჭიროა შეგროვდეს ინფორმაცია წარმოშობის ქვეყნის შესახებ, რომელიც აქტუალურია ქალთა განაცხადებთან მიმართებით, როგორცაა, ქალთა მდგომარეობა კანონის წინაშე, ქალთა პოლიტიკური უფლებები, ქალთა სოციალური და ეკონომიკური უფლებები, ქვეყნის კულტურული და საზოგადოებრივი ტრადიციები (და შედეგები მათი დაუცველობის შემთხვევაში), მავნე ტრადიციული ჩვევების გავრცელების ფარგლები, ქალთა მიმართ ძალადობის მასშტაბები და ფორმები (რეგისტრირებული შემთხვევების საფუძველზე), მათთვის ხელმისაწვდომი დაცვის საშუალებები, ძალადობის ჩამდენთა მიმართ მიღებული სანქციები და საფრთხეები, რომლის წინაშეც შეიძლება აღმოჩნდეს ქალი ლტოლვილის სტატუსის მისაღებად განაცხადის შეტანის შემდეგ მისი წარმოშობის ქვეყანაში დაბრუნების შემთხვევაში.

xi. გადატანილის შესახებ თხრობის ტიპი და გამოვლენილი ემოცია არ უნდა გახდეს ქალის მიმართ ნდობის ხარისხის შეცვლის მიზეზი. ინტერვიუებებსა და გადაწყვეტილების მიმღებთ უნდა ესმოდეთ, რომ ადამიანის ქცევაზე მნიშვნელოვან და რთულ ზემოქმედებას ახდენს კულტურული განსხვავება და ფსიქიკური ტრავმა. ზოგ შემთხვევაში საჭირო იქნება ობიექტური ფსიქოლოგიური და სამედიცინო მონაცემების შესწავლა. გაუპატიურების ან სექსუალური თავდასხმის დეტალების გამოკითხვა აუცილებელი არ არის. მაგრამ, შესაძლოა საჭირო გახდეს ინფორმაცია ფაქტამდე და ფაქტის შემდეგ მიმდინარე მოვლენების შესახებ (ზოგადი სიტუაცია და

დეტალები - მაგალითად, ცეცხლსასროლი იარაღით მუქარა, თავდამსხმელის მიერ წარმოთქმული ყოველი სიტყვა, თავდასხმის ტიპი, სად და როგორ მოხდა ეს, დეტალები თავდამსხმელის შესახებ (მაგ., ჯარისკაცი, სამოქალაქო პირი) და ა.შ.), ასევე მოტივები, რომლებიც ამოძრავებდა დამნაშავეებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგ შემთხვევაში ქალმა შესაძლოა არ იცოდეს მის მიმართ განხორციელებული ბოროტმოქმედების მიზეზი.

მტკიცებულებასთან დაკავშირებული საკითხები

37. განმცხადებლის ლტოლვილად აღიარებისთვის ხელისუფლებას რაიმე დოკუმენტური მტკიცებულებები, როგორც ასეთი, არ სჭირდება, თუმცა, კონკრეტულ შემთხვევებში, შეიძლება სასარგებლო აღმოჩნდეს ინფორმაცია წარმოშობის ქვეყანაში არსებული პრაქტიკის შესახებ. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ, როდესაც განაცხადი დაკავშირებულია გენდერულ პრობლემებთან, მტკიცებულებები, რომლებიც სხვა ტიპის განაცხადების განხილვისას გამოიყენება, შეიძლება ნაკლებად ხელმისაწვდომი აღმოჩნდეს. შეიძლება არ არსებობდეს სტატისტიკური მონაცემები ან შეტყობინებები სექსუალური ძალადობის გავრცელების ფარგლების შესახებ, რადგან ასეთი შემთხვევების რეგისტრირება იშვიათად ხდება, ან არ ხდება სისხლისსამართლებრივი დევნა. დახმარების გაწევა შეუძლია ალტერნატიული ხასიათის ინფორმაციას, როგორცაა, მსგავს მდგომარეობაში მყოფი სხვა ქალების წერილობითი ან ზეპირი ჩვენებები, არასამთავრობო ან საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, ან სხვა დამოუკიდებელი კვლევები.

IV. იმპლემენტაციის მეთოდები

38. შესაბამისი სამართლებრივი ტრადიციებიდან გამომდინარე, სახელმწიფოები ორ ძირითად მიდგომას იყენებენ, რათა ლტოლვილებთან დაკავშირებული სამართალი, განსაკუთრებით, ლტოლვილის დეფინიცია, გამოყენებული იქნეს გენდერულად მგრძობიარე ასპექტების გათვალისწინებით. ზოგმა სახელმწიფომ სამართლებრივი განმარტებების სახელმძღვანელო პრინციპები და/ან პროცედურული დამცავი მექანიზმები თვით კანონმდებლობაში გააერთიანა, ხოლო ზოგმა პოლიტიკისა და სამართლებრივი სახელმძღვანელოების შემუშავება არჩია, მათ შორის, გადაწყვეტილების მიმღებთათვის. UNHCR მოუწოდებს სახელმწიფოებს, რომლებსაც ჯერ ეს ნაბიჯები არ გადაუდგამთ, უზრუნველყონ ლტოლვილთა სამართლისა და პროცედურების გამოყენება გენდერული მგრძობიარეობის გათვალისწინებით, და გამოთქვამს მზადყოფნას დახმარება გაუწიოს სახელმწიფოებს ამ თვალსაზრისით.